

Лариса Шевчук

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКО-ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Рассмотрено сущность понятий «управление» и «лидерство», их общие концепты и отличия, обосновано актуальность и важность развития управленческих и лидерских способностей учащихся в начальной школе, перечислено управленческо-лидерские способности младших школьников, предложены пути их развития в современных условиях.

Ключевые слова: способности, управленческие способности, лидерские способности, развитие младших школьников.

Для здійснення позитивних змін в економічному і суспільному житті України необхідні яскраві, розумні лідери і талановиті професіонали-управлінці. Їх підготовка потребує кропіткої праці. Починаючи з початкової ланки освіти доцільно розвивати управлінсько-лідерські здібності учнів.

Ефективний розвиток управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів можливий за умови вивчення та врахування сутності таких понять як «лідерство», «управління» та «здібності».

Лідерство потребує наявності харизми та здатності вести за собою, передбачає вплив на групи людей з метою досягнення визначеної мети, міжособистісну комунікативну взаємодію. В умовах невизначеності, у середовищі, яке постійно змінюється, оптимальна здатність приймати рішення і діяти властива саме лідерам. Лідер – це особа, яка, йдучи попереду, здійснює керівництво. Отже, лідерство – тип управлінської взаємодії.

Управління є функцією організованих систем, умовою забезпечення структурної цілісності, діяльності. Це цілеспрямований, спеціально організований вплив суб'єкта на об'єкт. Л. М. Калініна зазначає, що «функції управління виконуються на різних рівнях організації і не є виключно функцією тільки вищого рівня керівництва» [5, с. 41]. Початкова школа не є винятком, молодші школярі також є суб'єктами управління і самоуправління.

У науковій літературі перелічено такі відмінності керівника і лідера: характер виникнення лідерства стихійний, у той час як керівник призначається або обирається (до того ж, такий цілеспрямований процес здійснюється під контролем різних елементів соціальної структури); явище лідерства є менш стабільним, ніж керівництво; лідер переважно регулює міжособистісні відносини у групі, керівник здійснює регуляцію офіційних відносин групи; керівництво підлеглими, на відміну від лідерства, може передбачати використання системи різних санкцій та ін.

Варто зазначити, що керівник будь-якого ієрархічного рівня та сфери, що здійснює управління об'єктом, системою чи явищем повинен мати лідерські здібності.

Здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, «які відповідають умовам успішного виконання тієї чи іншої діяльності, а саме – набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці» [1]; «є умовами успішного оволодіння якою-небудь діяльністю та виявляють відмінності у динаміці оволодіння необхідними для неї знаннями, уміннями і навичками» [3, с. 526].

Здібності характеризуються динамікою оволодіння знаннями, уміннями і навичками та формуються на основі задатків, – «природжених анатомо-фізіологічні особливостей нервової системи й мозку, які проявляються в типологічних особливостях людини» [1]. Наявність у людини відповідних задатків сприяє (хоча й не обов'язково призводить) до розвитку відповідних здібностей, а дефіцит задатків обмежує їх розвиток. На думку науковців здібності існують завдяки розвитку [4].

Ми вважаємо доцільним розгляд управлінських здібностей молодших школярів відповідно до функцій управління, введених у науковий обіг А. Файоллем, – планування, організація, керівництво, координація і контроль.

Виокремлення управлінських здібностей молодших школярів є доцільним крізь призму трьох вимірів управлінської діяльності (за А. В. Карповим): власне діяльнісний – вимагає загальноуправлінських навичок і здібностей, умінь ефективно організувати спільну діяльність; кадровий – передбачає управління людьми, організацію міжособистісної взаємодії (роль відповідних здібностей відіграють основні особисті якості); виробничо-технологічний – потребує наявності власне професійних якостей керівника (спеціальних здібностей) [3].

Трактування управління як «специфічної форми накопичення та використання корисної інформації» спричинює актуальність формування в учнів початкових класів умінь роботи із текстовою інформацією [5, с. 21].

Разом з тим, до управлінських здібностей молодших школярів доцільно віднести як власне управлінські здібності, так і управлінські якості, які виконують функції здібностей.

З точки зору психології, управлінські здібності поділяють, по-перше, на основні і спеціальні, по-друге – за основними класами психічних процесів (когнітивним, регулятивним, комунікативним, мотиваційним, вольовим). Водночас, це розвиток таких рис особистості як домінантність, упевненість у собі, незалежність, емоційна врівноваженість, стресостійкість, рішучість, креативність, прагнення до досягнення мети, підприємливість, відповідальність, комунікативність та ін.

Ми вважаємо, що необхідними аспектами лідерських здібностей учнів початкової школи є уміння швидко і чітко визначати оптимальний варіант дій, вести за собою інших, володіти такими якостями як активність, самостійність, домінантність, впевненість у собі, вимогливість, витривалість, ініціативність, креативність, комунікативність, врівноваженість, надійність, наполегливість, рішучість та ін.

Порівнюючи управлінські та лідерські здібності, слід наголосити на наявності спільних і відмінних концептів. У результаті їх узагальнення та доповнення, вважаємо за доцільне окреслити управлінсько-лідерські здібності молодших школярів як комплексне утворення, сукупність здатностей, відповідних умінь, рис характеру та особистих якостей, що є суб'єктивними умовами зростання успішних лідерів та ефективних керівників. Зокрема, це здатність генерувати нові ідеї та запалювати ними інших, вміння налагоджувати контакти, спілкуватися з оточуючими, працювати в команді, планувати індивідуальну та колективну навчальну діяльність, здійснювати організацію, керівництво та координацію спільної роботи, само- та взаємоперевірку отриманих результатів, працювати з текстовою інформацією, володіти відповідними рисами характеру та якостями особистості.

Вимогою сучасності є розроблення відповідних моделей розвитку особистості, методик для розвитку управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів, їх впровадження в освітній процес початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винославська О. В. Психологія: навч. посібник. [Електронний ресурс] / О. В. Винославська. – Київ : ІНК ОС (2005). // Психологічний портал Smerfero. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua>
2. Калініна Л. М. Сутність феномена управління / Л.М. Калініна // Директор школи: Україна.– 2000. №2.– С.26-33.
3. Карпов А. В. Психология менеджмента: Учеб. пособие. [Електронний ресурс] / А. В. Карпов. – М. : Гардарики, 2005. – 584 с.
4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. В 3 кн. / Р. С. Немов. – 4-е изд. – Кн. 1: Общие основы психологии. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.– 688 с.
5. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти: науково-методичний посібник / Л. М. Калініна, Н. М. Островерхова, А. Ф. Остапенко. – К. : «Актуал. освіта», 2002. – 310 с.